

Я.М. МАКАРЕНКО

Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601, Україна
ya_makarenko@ukr.net

РІДКІСНІ ДЛЯ УКРАЇНИ ВИДИ РОДІВ *PLUTEUS* І *VOLVARIELLA* (*AGARICALES*) ІЗ БАСЕЙНУ р. ПСЕЛ

Макаренко Я.М. Рідкісні для України види родів *Pluteus* і *Volvariella* (*Agaricales*) із басейну р. Псел. — Укр. ботан. журн. — 2015. — 72(1): 61–64.

Наводяться повідомості про нові місцезнаходження семи рідкісних для України видів роду *Pluteus* і одного — *Volvariella* в басейні р. Псел (Лівобережний Лісостеп України, Полтавська обл.). З-поміж них *P. ephebeus* (Fr.) Gillet і *V. bombycina* (Schaeff.) Singer уперше виявлені на території Лівобережного Лісостепу, а *P. aurantiorugosus* (Trog) Sacc., *P. hispidulus* (Fr.) Gillet, *P. pellitus* (Pers.) P. Kumm., *P. phlebophorus* (Ditmar) P. Kumm., *P. plautus* (Weinm.) Gillet і *P. salicinus* (Pers.) P. Kumm. уже відомі для регіону досліджень.

Ключові слова: агарикоїдні гриби, Pluteaceae, Лівобережний Лісостеп, Україна.

Роди *Pluteus* Fr. і *Volvariella* Sp. належать до складу родини *Pluteaceae* Kotl. et Pouzar (*Basidiomycota*, *Agaricales*). Перший містить близько 300, а другий — 50 видів, які поширені по всьому світу (Kirk, 2008). Видовий склад цих родів із території України вивчений досить добре (Вассер, 1992; Придюк, 2002а, б; 2005; Дудка та ін., 2004, 2009; Саркіна, 2008; Дудка, Придюк, Голубцова, 2009; Маланюк, 2013, 2014; Карпенко, 2014; Чернявський, Іжик, 2014). На сьогодні тут відомо 24 види роду *Pluteus* і 10 — *Volvariella*. За даними Р.В. Ганжі (1960а,б, 1962) та І.С. Беседіної (1991, 1998), для Лівобережного Лісостепу наводяться 13 видів (11 — *Pluteus*, 2 — *Volvariella*). В результаті вивчення нами видової різноманітності агарикоїдних грибів басейну р. Псел на території Лівобережного Лісостепу підтвердилися знахідки таких рідкісних видів, як *P. aurantiorugosus* (Trog) Sacc., *P. hispidulus* (Fr.) Gillet, *P. pellitus* (Pers.) P. Kumm., *P. phlebophorus* (Ditmar) P. Kumm., *P. plautus* (Weinm.) Gillet і *P. salicinus* (Pers.) P. Kumm. Крім того, були зареєстровані *P. ephebeus* (Fr.) Gillet і *V. bombycina* (Schaeff.) Singer, котрі раніше для цього регіону не наводилися.

Матеріалом для нашого повідомлення стали зразки рідкісних видів грибів із родів *Pluteus* і *Volvariella*, зібрані протягом 2012–2014 рр. під час експедиційних виїздів у Гадяцький, Великобагачанський, Кременчуцький і Шишацький райони Полтавської області. Для їхньої ідентифікації використовувалися ключі з визначників або спеціальних таксономічних обробок (Вассер, 1992;

© Я.М. МАКАРЕНКО, 2015

Малышева, 2004; Moser, 1983; Orton, 1986; Vellinga, 1990; Breitenbach, Kränzlin, 1995; Courtecuisse, Duhem, 1995). Сучасні назви грибів узгоджено з номенклатурною базою даних «Index Fungorum» (The SABI ..., 2008). Флористичну новизну видів родів *Pluteus* і *Volvariella* перевіряли за електронною базою даних «Гриби України» (2006) і «Флорой грибов Украины» (Вассер, 1992). Назви регіонів Укра-

Нові місцезнаходження рідкісних для України видів родів *Pluteus* і *Volvariella* на території басейну р. Псел. У м о в н і п о з н а ч е н н я : а — *P. aurantiorugosus*, б — *P. ephebeus*, в — *P. hispidulus*, з — *P. pellitus*, д — *P. phlebophorus*, е — *P. plautus*, е — *P. salicinus* і ж — *V. bombycina*

New records of *Pluteus* and *Volvariella* species, rare in Ukraine, in the basin of the Psel River. S y m b o l s i n d i c a t e : а — *P. aurantiorugosus*, б — *P. ephebeus*, в — *P. hispidulus*, з — *P. pellitus*, д — *P. phlebophorus*, е — *P. plautus*, е — *P. salicinus*, and ж — *V. bombycina*

їни подані за виданням «Флора грибів України» (Гелюта, 1989).

Нижче наводимо інформацію про нові місцезнаходження рідкісних для України видів родів *Pluteus* і *Volvariella*, а також уміщуємо карту їхнього поширення в регіоні (рисунок). Для кожної знахідки вказуємо ценоз і дату збору. Назва області не зазначається, оскільки всі зразки зібрані на території Полтавської обл.

***Pluteus aurantiorugosus* (Trog) Sacc.**

Кременчуцький р-н, околиці с. Омельник, мішаний ліс, на сухому стовбурі *Populus nigra* L., 14.07.2014.

Поширений у Європі, Азії та Північній Америці. В Україні відомий із Лівобережного Лісостепу, Харківського Лісостепу та Лівобережного злаково-лучного Степу (Вассер, 1992). Занесений до Червоних списків Данії, Норвегії, Швейцарії та Швеції як вид, що перебуває під загрозою зникнення (EN). У Червоних списках грибів Словаччини, Чехії, Нідерландів і Туреччини має категорію VU — вразливий вид. На території Німеччини *P. aurantiorugosus* є дуже рідкісним. У Польщі охороняється як зникаючий вид (European ..., 2010).

***Pluteus ephebeus* (Fr.) Gillet**

Шишацький р-н, околиці смт Шишаки, широколистяний ліс, на трухлій деревині *Quercus robur* L., 26.06.2014.

Поширений у Європі, Азії, Африці. В Україні відомий із Правобережного Полісся, Середньоруських лісів, Харківського Лісостепу, Правобережного злаково-лучного Степу та Південного берега Криму (Вассер, 1992). У Червоному списку Данії віднесений до категорії LC, тобто до видів із найменшим ризиком. На території Польщі вид є рідкісним. У Червоному списку Швейцарії включений до категорії VU (вразливий) (European ..., 2010).

***Pluteus hispidulus* (Fr.) Gillet**

Кременчуцький р-н, околиці с. Омельник, листяний ліс, на ґрунті, 14.07.2014.

Поширений у Європі й Азії. В Україні відомий із Закарпаття, Карпатських лісів, Правобережного Полісся, Лівобережного Лісостепу (Вассер, 1992). Вид рідкісний для Європи (Vellinga, 1990). Занесений до Червоних списків грибів Данії та Чехії; категорія VU — вразливий. У Червоному списку грибів Нідерландів *Pluteus hispidulus* є «sensitive», Німеччини — вразливим, а Польщі — рідкісним.

У Червоному списку Швеції віднесений до категорії DD, тобто недостатньо відомостей, щоб встановити категорію загрози зникнення (European ..., 2010).

***Pluteus pellitus* (Pers.) P. Kumm.**

Шишацький р-н, околиці с. Ярьески, листяний ліс, на стовбурі *Betula pendula* Roth., 26.06.2014.

Поширений у Європі, Азії, Африці. В Україні відомий із Карпатських лісів, Західного Лісостепу, Правобережного Полісся, Правобережного (Вассер, 1992) та Лівобережного Лісостепу (Гриби України, 2006). Вид рідкісний для Європи (Vellinga, 1990). Занесений до Червоних списків грибів Латвії і Данії як уразливий. *Pluteus pellitus* у Червоному списку грибів Нідерландів є «sensitive», а Швейцарії — перебуває під загрозою зникнення (EN). Уключений до Червоного списку грибів Чехії як вид, близький до загрозового стану — зникнення (NT). У Червоному списку Ленінградської обл. (Росія) є рідкісним (R) (European ..., 2010).

***Pluteus phlebophorus* (Ditmar) P. Kumm.**

Кременчуцький р-н, околиці с. Омельник, правий берег р. Псел, широколистяний ліс, на сухому пеньку *Tilia cordata* Mill., 14.07.2014.

Поширений у Європі, Азії та Африці. В Україні відомий із Карпатських лісів, Лівобережного Лісостепу, Донецького злаково-лучного та Лівобережного злаково-лучного Степу (Вассер, 1992). На території Латвії вид перебуває на межі повного зникнення, а в Данії та Норвегії занесений до Червоного списку як вид із найменшим ризиком зникнення (LC). У Чехії перебуває під загрозою зникнення (EN) (European ..., 2010).

***Pluteus plautus* (Weinm.) Gillet**

Кременчуцький р-н, околиці с. Омельник, мішаний ліс, на стовбурі *Populus alba* L., 14.07.2014.

Поширений у Європі й Азії. В Україні відомий із Правобережного Полісся та Лівобережного Лісостепу (Вассер, 1992). На території Латвії і Нідерландів перебуває під загрозою зникнення (EN). До Червоного списку грибів Данії занесений як вид із найменшим ризиком зникнення (LC).

***Pluteus salicinus* (Pers.) P. Kumm.**

Великобагачанський р-н, околиці с. Огирівка, лівий берег р. Псел, заплашний вербово-тополевий ліс, на гнилій деревині, 20.10.2012; Шишацький р-н, околиці смт Шишаки, через міст по

трасі на с. Матяшівку, правий берег р. Псел, на стовбурі *Salix acutifolia* Willd., 26.06.2014.

Поширений у Європі, Азії, Африці та Північній Америці. В Україні відомий із Закарпаття, Західного Лісостепу, Правобережного Полісся, Лівобережного Лісостепу, Донецького злаково-лучного та Лівобережного злакового Степу (Вассер, 1992). Не виключено, що *P. salicinus* поширений на території України досить добре, оскільки відомий у багатьох регіонах, але залишається непоміченим. У Червоних списках грибів Данії, Латвії та Норвегії включений до категорії LC — вид із найменшим ризиком. У Червоному списку грибів Румунії зазначений як вид, близький до зникнення (NT), Сербії — недостатньо відомостей, щоб встановити категорію загрози зникнення (DD), Туреччини — уразливий (VU). Вид занесений до Червоного списку Ленінградської обл. (Росія), включений до категорії R — рідкісний (European ..., 2010).

***Volvariella bombycina* (Schaeff.) Singer**

Гадяцький р-н, околиці м. Гадяч, лісосмуга, в дуплі клена, 13.08.2012; Кременчуцький р-н, околиці с. Омельник, тополівник, пеньок *P. alba* L., 14.07.2014.

Вид поширений у Європі, Азії, Північній Америці та Африці. В Україні відомий із Закарпаття, Прикарпатських і Закарпатських лісів, Лівобережного злаково-лучного, Правобережного злакового та Лівобережного злакового Степу, Південного берега Криму (Вассер, 1992). Занесений до Червоних книг Данії та Естонії, а також до Червоного списку Краснодарського краю (Росія) як вид, стан котрого близький до загрозового (NT). У Червоному списку зникаючих макроміцетів Чорногорії зазначений як надзвичайно рідкісний і вид із Європейського Червоного списку, групи С. Занесений до Червоних списків грибів Латвії, Нідерландів, Румунії, Туреччини та Швеції як уразливий вид (VU) (European ..., 2010). На території Швейцарії він перебуває під загрозою зникнення (EN). У Червоному списку Сербії вид віднесений до категорії DD — недостатньо відомостей, щоб з'ясувати рівень загрози зникнення (European ..., 2010).

Отже, нами підтверджена наявність та виявлені нові місцезростання шести з 13 відомих у басейні р. Псел і Лівобережного Лісостепу рідкісних видів *Pluteaceae*. Ще два види (*P. ephebeus* (Fr.) Gillet і *V. bombycina* (Schaeff.) Singer) у районі досліджень знайдені вперше.

Автор висловлює щире подяку д-ру біол. наук, професору В.П. Гелюти за цінні поради під час написання повідомлення та канд. біол. наук, доценту І.С. Беседіній за постійну підтримку польових мікологічних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Беседіна І.С.* Нові знахідки видів грибів порядку *Agaricales* s. l. України // Укр. ботан. журн. — 1991. — **48**(5). — С. 23—26.
- Беседіна І.С.* Конспект видового складу агарикоїдних базидіоміцетів Придніпровської низовини (в межах Лівобережного Лісостепу України). — Полтава, 1998. — 41 с. — Деп. у ДНТБ України 02.02.98, № 865Ук 98.
- Вассер С.П.* Флора грибів України. Аманитальні гриби. — Киев: Наук. думка, 1992. — 166 с.
- Ганжа Р.В.* Матеріали до екології та флори шапинкових грибів заплавної частин долини р. Ворскли на Полтавщині // Укр. ботан. журн. — 1960. — **27**(2). — С. 102—106.
- Ганжа Р.В.* Гриби порядку *Agaricales* Заворсклянських суборів // Укр. ботан. журн. — 1960. — **27**(5). — С. 72—84.
- Ганжа Р.В.* К флоре грибів порядку *Agaricales* долини р. Ворскли на Полтавщині: Автореф. дис. ... канд. біол. наук. — Киев, 1962. — 11 с.
- Гелюта В.П.* Флора грибів України. Мучнисторосяні гриби. — Киев: Наук. думка, 1989. — 256 с.
- Гриби України* [Електронний ресурс] / Т.В. Андріанова, В.П. Гайова, В.П. Гелюта, І.О. Дудка, В.П. Ісіков, С.Я. Кондратюк, Т.І. Кривомаз, В.В. Кузуб, Д.В. Мінтер, Т.Дж. Мінтер, М.П. Придюк, Ю.Я. Тихоненко. — 2006 / <http://www.cybertruffle.org.uk/ukrafung/ukr> [веб-сайт, версія 1.00]
- Дудка І.О., Гелюта В.П., Тихоненко Ю.Я., Андріанова Т.В., Гайова В.П., Придюк М.П., Джаган В.В., Ісіков В.П.* Гриби природних зон Криму. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 452 с.
- Дудка І.О., Гелюта В.П., Андріанова Т.В., Гайова В.П., Тихоненко Ю.Я., Придюк М.П., Голубцова Ю.І., Кривомаз Т.І., Джаган В.В., Леонт'єв Д.В., Акулов О.Ю., Сивоконь О.В.* Гриби заповідників та національних природних парків Лівобережної України. — К.: Арістей, 2009. — Т. I. — 306 с.
- Дудка І.О., Придюк М.П., Голубцова Ю.І.* Гриби та грибоподібні організми Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». — Суми: Універ. книга, 2009. — 223 с.
- Карпенко К.К.* Макроміцети заповідних територій Сумської області. — Суми: ПП Вінниченко М.Д., 2011. — 200 с.
- Маланюк В.Б.* Еколого-трофічні групи агарикоїдних та болетоїдних базидіоміцетів у рослинних угрупованнях Галицького національного природного парку: Мат-ли наук. конф. «Стан і біорізноманіття Шацького національного природного парку». — Львів: СПОЛОМ, 2013. — С. 47—49.

- Маланюк В.Б. Агарикоїдні та болетоїдні базидіоміцети широколистяних лісових угруповань Галицького національного природного парку // Природа Зах. Полісся та прилегл. територій. — Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. — № 11. — С. 171—177.
- Мальшева Е.Ф. Род *Pluteus* Fr. в Самарской области. — СПб.: ВИЗР, 2004. — 55 с.
- Придюк М.П. Нагрунтові базидіальні макроміцети букових лісів Кримського природного заповідника // Запов. справа в Україні. — 2002. — 8(1). — С. 55—59.
- Придюк М.П. Шапинкові гриби соснових лісів Кримського заповідника // Мат-ли міжнар. конф. «Гори і люди». — Рахів, 2002. — Т. II. — С. 445—448.
- Придюк М.П. Базидіальні макроміцети Луганського природного заповідника // Біорізноманітність Луганського природного заповідника. Зб. наук. праць Луган. нац. аграр. ун-ту. Спец. вип. — Луганськ: Елтон-2, 2005. — 56(79). — С. 69—92.
- Саркіна І.С. Микобіота заповідних територій Кримського півострова: макроміцети // Фундаментальні та прикладні проблеми ботаники в началі ХХ века: Мат-ли Всерос. конф. Ч. 2: Альгологія. Микологія. Лихенологія. Бриологія. — Петрозаводськ: Карельський научн. центр РАН, 2008. — С. 159—162.
- Чернявський М., Гижик Г. Відмерла деревина у букових пралісах як комплекс мікросередовища існування грибів // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. — 2014. — Вип. 45. — С. 144—149.
- Breitenbach J., Kränzlin F. Fungi of Switzerland, Vol. 4: Agarics (2nd Part). *Entolomataceae, Pluteaceae, Amanitaceae, Agaricaceae, Coprinaceae, Bolbitiaceae, Strophariaceae*. — Luzern: Mykologia, 1995. — 368 p.
- Courtecuisse R., Duhem D. Mushrooms and Toadstools of Britain and Europe. — London: Harper Collins Publishers, 1995. — 480 p.
- European Council for the Conservation of Fungi, 2010 [Електронний ресурс] / (<http://www.wsl.ch/eccf/>)
- Kirk P.M., Cannon P.F., Minter D.W., Stalpers J.A. Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi. 10th ed. — Wallingford: CAB International, 2008. — 771 p.
- Moser M. Keys to Agarics and Boleti (*Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales*). — London: R. Phillips, 1978. — 535 p.
- Orton P.D. British fungus flora. Agarics and Boleti. 4. *Pluteaceae: Pluteus and Volvariella*. — Edinburgh: Royal Botanic Garden, 1986. — 99 p.
- The *SABI* Bibliography of Systematic Mycology, 2008 [Електронний ресурс] / (<http://www.indexfungorum.org/Names/Names.asp>)
- Vellinga E.C. *Pluteaceae* Kotl. et P. // Flora Agaricina Neerlandica. — Rotterdam, A.A. Balkema, 1990. — Vol. 2. — R. 31—55.
- Макаренко Я.Н. Редкие для Украины виды родов *Pluteus* и *Volvariella* (*Agaricales*) из бассейна р. Псел. — Укр. ботан. журн. — 2015. — 72(2): 61—64.
- Институт ботаники имени Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев
- Приводятся сведения о новых местонахождениях семи редких для Украины видов рода *Pluteus* и одного — *Volvariella* в бассейне р. Псел (Левобережная Лесостепь Украины, Полтавская обл.). Среди них *P. ephebeus* (Fr.) Gillet и *V. bombycina* (Schaeff.) Singer впервые отмечены на территории Левобережной Лесостепи, а *P. aurantiorugosus* (Trog) Sacc., *P. hispidulus* (Fr.) Gillet, *P. pellitus* (Pers.) P. Kumm., *P. phlebophorus* (Ditmar) P. Kumm., *P. plautus* (Weinm.) Gillet и *P. salicinus* (Pers.) P. Kumm. уже известны для региона исследований.
- К л ю ч е в ы е с л о в а: агарикоидные грибы, Pluteaceae, Левобережная Лесостепь, Украина.
- Makarenko Ya.M. Rare for Ukraine species of *Pluteus* and *Volvariella* (*Agaricales*) from the basin of the Psyol River. — Ukr. Bot. J. — 2015. — 72(1): 61—64.
- M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
- Information on distribution of seven rare for Ukraine species of the genus *Pluteus* and one of *Volvariella* in the basin of the Psyol River (Left-bank Forest-steppe of Ukraine, Poltava Region) is reported. Of them *P. ephebeus* (Fr.) Gillet and *V. bombycina* (Schaeff.) Singer are new for the Left-bank Forest-steppe, *P. aurantiorugosus* (Trog) Sacc., *P. hispidulus* (Fr.) Gillet, *P. pellitus* (Pers.) P. Kumm., *P. phlebophorus* (Ditmar) P. Kumm., *P. plautus* (Weinm.) Gillet and *P. salicinus* (Pers.) P. Kumm. previously were observed in this region.
- К е у w o r d s: agaricoid fungi, Pluteaceae, Left-bank Forest-steppe, Ukraine.

Рекомендує до друку
В.П. Гелюта

Надійшла 26.12.2014 р.